

Em plau moltíssim donar la benvinguda a l'obra del Dr. Jordi López Vilar. El monument excavat, i ara publicat per ell mateix, no sols és una novetat que enriqueix l'arqueologia cristiana de Tarragona, sinó també un novíssim punt de relacions amb l'exterior. L'obra dona molta més amplada a la ciutat cristiana ja ben valorada i en part analitzada en els darrers temps. També ens posa davant un moment únic en l'Occident cristià hispànic, dins una nova –i no diré inesperada– tessitura en el món complex de les restes arqueològiques i dels seus autors i usuaris.

L'excavació del conjunt del temple septentrional del suburbi tarragoní i la seva interpretació sempre ha estat una feina complicada i els resultats s'han esperat amb certa impaciència. El Dr. Jordi López ha treballat des de l'inici de la troballa, dia a dia al llarg de l'excavació, amb una minuciositat i una precisió que veiem, ara, en el llibre que tenim a les mans. Fins a aquest punt és gratificant el coneixement acurat i precís d'un conjunt arqueològic tan singular i com cal valorar l'esforç que significa analitzar un conjunt trobat en un precari estat de conservació. Han calgut els coneixements, la dedicació i la finor analítica de l'autor per arribar a les seves conclusions i a fer una lectura del conjunt, però no ha estat una feina fàcil.

Podem valorar de manera diferent l'exposició que fa l'autor de la seva feina i fins a quin punt la troballa concreta en el temple té una expansió d'interessos o resultats més enllà del mateix monument.

L'estudi del conjunt arqueològic, com és normal i lloable, s'eixampla i lliga amb el més proper del seu món arqueològic cristià, les excavacions de la basílica de la fàbrica de tabacs, però la preocupació va més enllà i els resultats es valoren també en el conjunt cristià del suburbi de la ciutat, capital de la província eclesiàstica, i durant segles primada de la Hispània cristiana. En aquest sentit l'arqueologia ha estat més generosa a l'extraradi de la ciutat que en el mateix recinte urbà. Avui, el coneixement fora murs de la Tàrraco cristiana està més ben documentat i és més ric en resultats que la mateixa seu episcopal de la ciutat.

És en aquest aspecte on rau el valor dels documents ara publicats, però no s'ha d'oblidar la cadena de relacions estructurals, en el fons sempre litúrgiques o simplement d'organització eclesiàstica. Cadena del coneixement del món cristià de Tarragona a través de les seves noves restes, amb el món forà, des de Roma a l'Orient.

El programa del llibre, resultat d'una investigació àmplia i coherent d'un conjunt arquitectònic, és un projecte més extens que abasta l'urbs a la qual pertany. El nou document porta a revisions concretes de les restes ja excavades en la mateixa àrea topogràfica i que comparteixen cronologies. El camí se segueix, com és normal, amb la preocupació per tot el suburbi cristià i, per què no, per la mateixa entitat de la seu episcopal urbana. És la lògica expansió d'un document inicial, la basílica septentrional, al suburbi del nucli urbà. Naturalment, sempre amb la tradició dels exemples arqueològics a la mateixa Tarraconesa i al llarg de la Mediterrània i l'Orient. L'obra, per tant, és ambiciosa amb el propòsit, concret i intel·ligent, de no reduir l'anàlisi arqueològica només a un monument concret.

El nucli principal de l'estudi de Jordi López és la basílica recentment excavada, la més septentrional del conjunt paleocristià del Francolí. El treball el condueix a l'anàlisi dels conjunts propers, sobretot de la basílica meridional, excavada per Serra Vilaró i que ha estat repetidament estudiada. Tot i ésser força coneguda, sempre ha donat possibilitats de noves interpretacions, per l'interès i extensió del jaciment.

Quan l'autor es decideix pel títol *Les basíliques paleocristianes del suburbi occidental de Tarraco. El temple septentrional i el complex martiriàl de Sant Fructuós*, deixa clares les seves intencions d'incloure en l'estudi les relacions amb el nucli urbà de la ciutat de Tarraco. L'obra és ambiciosa, però el temple septentrional esdevé la més important preocupació.

Jordi López ha fet dia a dia la difícil excavació arqueològica, ha estudiat estructures i materials arqueològics que li permeten buscar una definició tipològica del temple dins l'àmbit cronològic de la seva construcció i utilitat. És en aquest doble joc científic, construït amb prudència i honestat, on cal situar en l'espai i el temps el singular edifici.

El que es conserva d'aquest temple, després de l'excavació, presenta, ja d'entrada, força dificultats d'interpretació. Es tracta d'un temple de planta en creu, de tres naus i capçalera rectangular exempta, en la qual hi ha una doble fonamentació. Al final de les naus sembla identificar-se un transsepte i, a l'entrada, als peus, un gran atri quadrangular, amb cambres als costats, en la direcció de l'eix del temple, i que és més ample que la mateixa basílica. Als peus de la nau major hi ha una singular tomba que s'identifica com a contraabsis. A la conscient anàlisi estructural de la basílica amb l'aparició dels dos elements singulars, el transsepte i el contraabsis, cal afegir-hi la capçalera rectangular exempta. Potser les restes de dues cambres al nord podrien arribar a suggerir una capçalera tripartida. Resumint, el conjunt arquitectònic té els elements per definir-lo com a basílica de planta en creu i capçalera rectangular, tres naus i transsepte, precedida per un ampli atri.

Pel que fa a la planta, sembla que s'hi poden distingir dos moments, el primer en creu llatina i una sola nau, la que en l'excavació és la central. Provar l'existència dels murs d'aquest primer edifici ha estat un problema. El pòrtic a occident podia formar part, ja, d'aquest primer moment, com ho justificarien els murs de fonamentació. En un segon moment devia esdevenir un temple de tres naus separades per una filera de columnes, lloc que correspondria al mur d'aquesta suposada primera fase. El conjunt es veurà modificat, amb l'afegiment de la tomba de la qual parlàvem i que s'identifica com a contraabsis. De totes maneres l'autor té prou dubtes sobre l'existència de les dues fases, com ho manifesta clarament; així, tota la resta de la investigació s'emmarca en el temple de tres naus.

Una fina anàlisi de la modulació d'aquesta segona versió, dins la xarxa coherent de quadres de *perticae* romanes, configura i dibuixa un edifici complet i coherent, dins un cànon de modulació àuria clara, després de les correccions del que l'autor anomena *errors de construcció*, és a dir, després d'un procés de regularització que atribueix a la deficient fàbrica del conjunt. Amb això s'ha repetit el procedir de Serra Vilaró amb la basílica meridional, des dels estudis del Sr. Laag fins a la geometrització completa de Puig i Cadafalch. Els resultats semblen convincents i s'hi ha d'involucrar la presència poc clara d'uns cancells que tanquen el centre del transsepte.

Manca plantejar el problema cronològic del conjunt, difícil d'establir només amb l'anàlisi de les estructures, sobretot del transsepte, de l'anomenat contraabsis i de l'ampli atri (pòrtic) d'entrada. Els paral·lelismes utilitzables, que sempre són fora d'Hispania, des de Roma fins a l'Orient cristià, no són útils per a una datació al més afinaada possible. En aquest apartat, l'escrupolositat de l'excavació i la recollida, sobretot, de fragments ceràmics, serveixen a l'autor per valorar el conjunt amb un millor *limes* cronològic. Aquest aspecte s'ha portat fins a l'extrem i ha servit per datar les grans construccions. El resultat de l'enquesta és la més que abundant sèrie d'unitats estratigràfiques que publica Jordi López. L'observació atenta dels materials, per exemple al desmuntar els fonaments de còdols, amb restes del segle V, permet fer-ne una valoració cronològica concreta i excloure'n una fase del segle IV.

En un altre punt, els materials dins l'estrat de destrucció de la basílica, amb barreja d'estrats precedents, així com l'absència de materials per al segle VI, resulten molt significatius per a la investigació.

La revisió, molt detallada però prou difícil per la precarietat de conservació, de la basílica meridional excavada per Serra Vilaró i recentment analitzada per Del Amo, reafirma el caràcter funerari del conjunt; segurament per un poblament ric de la ciutat, potser no deslligat de l'aristocràcia religiosa de Tàrraco. En aquest sentit, no sembla suficient la presència de restes epigràfiques amb els noms de Fructuós, Auguri i Eulogi, per identificar una basílica dedicada a aquests sants. L'emplaçament de la *memoria* es desconeix i seria important per la situació dels grans mausoleus, a prop del *martyrium*, i per la definició del caràcter memorial de l'edifici.

Únicament dos elements podrien relacionar el temple amb la basílica excavada, el transsepte i el contraabsis, però la capçalera de la basílica meridional és semicircular, diferent del rectangle de l'edifici septentrional.

Aquests elements porten Jordi López a introduir-hi la discussió dels estudis, en l'arqueologia catalana, de capçaleres tripartides i del problema dels contraabsis – contracors, amb difusions ben conegudes i que fan prou difícil la interpretació, sobretot, del contraabsis. La presència de transepte és evidentment una excepció en l'arquitectura paleocristiana del país.

És interessant reflexionar sobre quina mena de poblament se servia dels dos temples del suburbi de Tàrraco. Sembla evident, per la basílica meridional i la gran necròpolis del Francolí, que pot correspondre a una societat urbana, rica, laica o eclesiàstica. En el temple septentrional hi ha característiques diferencials ben clares; per una banda, el tipus d'enterraments sembla molt homogeni, segurament sense diferències socials; destaca també el pòrtic amb cambres laterals que podria suggerir una funció monacal. Només aquests indicis plantegen que la societat que utilitza aquest temple és ben diferent de la que ocupa la basílica de Mn. Serra Vilaró.

La resta del discurs creat per Jordi López és perfectament coherent amb el propòsit i títol del llibre. Caldrà concretar l'espai suburbial al nord-oest de la ciutat que ocupen els diferents grups funeraris; la seva decadència ja al segle VI, la separació amb els barris perifèrics, per exemple del port. La cronologia successiva de les restes cristianes de la ciutat amb el suport esquemàtic de les fonts literàries fan del llibre una obra ambiciosa i que incita a la investigació.

No oblida les diferències en relació amb l'arquitectura cristiana fins ara coneguda a la Tarraconesa i a les illes Balears; no hi ha transeptes, tampoc contraabsis, però sí contracor, i l'estructura rigorosament axial de tots els edificis. Encara un altre element distintiu és el cànon auri, que no s'utilitza en els temples coneguts, només a Ses Salines de Fornells; aquests temples, generalment rurals, són ja del segle VI o més tard.

Buscar en el conjunt ara estudiat models i relacions amb Itàlia, i sobretot amb l'Orient, li dóna encara aquest caràcter peculiar a manera d'un *unicum* de la nostra arqueologia. Els comentaris sobre un edifici tan singular requeriran estudis posteriors, però per ara converteixen aquest temple i el seu estudi en un document imprescindible per a la síntesi cristiana de Tarragona i en general del llevant hispànic.

Hem de felicitar Jordi López i agrair-li l'esforç per aconseguir l'anàlisi arqueològica del nou conjunt, la seva connexió amb els suburbis i amb la mateixa ciutat de Tarragona.

Tot és una bona prova, excel·lent, de la tasca del recentment creat Institut Català d'Arqueologia Clàssica, i de l'empenta d'aquesta nova institució, sota la direcció del Dr. Guitart, que ha volgut introduir en els seus programes d'investigació i de publicació una obra que els honora.

Pere de Palol